

Kinnig

Un hentad marellet a skeudennoù.

An torkad marvailhoù a ginnigan amañ a ya d'ober eilvet levrenn ma c'hontadennoù.

Lod, bet klevet ganin adalek ma oan paotr, ha hed-ha-hed an amzer da c'houde, gant adstummoù disheñvel alies, ha ral-a-wech ma vezent klok ; teskaouennoù deusouto peurvuiañ.

Renket int bet ganin dindan an titl hollek :

N'on ket bet sorc'hennet kement-se !

E tipologiezh Aarne-Thompson-Uther e vez graet *Tales of Magic* deusouto, da lâret eo **Marvailhoù**, *Contes merveilleux*, ha renket e vezont hervez an dodenn, pe an tem a ya d'ober o danvez pennañ.

Ha dodennoù meur a zoare dezho, evel m'o zermenen el levrenn gentañ¹ :

« Kaoz a *vez enno* eus an amzerioù boemus ma timeze ar mesaerezed da vibien ar rouzieren, ma ranne kaoz al loened gant an dud, ha ma kinnigent dont d'o sikour. Eus tudennoù ar fablennigoù o tont eus an henamzer. Eus bed dindan zouar ar boudiged, met ivez eus ar gwrac'hed kozh a blije dezho kentoc'h aesaat d'ar re baour ha d'ar re distreset gant ar vuhez, evelto. Eus diaouled kamm ivez, peurvuiañ gennet ha mezhekaet. »

1 *Straed ar sec'hedien ha koñchennoù all*, Al Liamm, 2017

Ar marvailhoù a zo anezho hentadoù marellet a skeudennoù, hentoù briñket² a vez digoret deomp hag evidomp gant ar c'honter, d'hor c'has dre egorioù frank kuit a vevennoù hag a redi strizh, ha d'hon ambroug en ec'honder diziwezh ar Bed All. Hag alese e teuomp en-dro gantañ.

Hentadoù skeudennoù, par da Hent ar Groaz o tanevelliñ ar Basion Vras, gant e bevarzek arsav. Deomp e kontont doare ar veaj kinniget gant ar marvailh. D'ar c'honter e talvezont d'e enkounañ evit bez' gouest d'e resteurel.

Sed aze 'ta an div elfenn a ya d'ober ar marvailh : an hentad hag ar skeudennoù. Ganto o div e c'hell ar marvailh bez' treuzkaset hep skoazell nag al lenn nag ar skrivañ ; gant arz dibar ar prezeg hepken.

Gortozet e vez digant ar c'honter, ha gant gwir abeg, e aozfe e zanvez en un doare dibikouz, didamall ; e kempennfe e brezeg, helavar ha distagellet ; hag e savfe e gomz da reñk un arz gwirion.

Degas an dodenn, krouiñ un aergelc'h, leurenniñ ar marvailh, dibuniñ an degouezhadennoù a-heul da-heul, kas war-raok en ur zoujañ d'ar steuñvenn, kreñvaat ha kinklañ ar framm gant formulennoù rimet, ha dont d'an dibenn ur wech dirouestlet ar gudenn. En em dennañ alese gant ur gornigelladenn.

Nozveilh ar marvailhoù a vez anezhi un arvest hag ul lid war un dro.

An etnologour deus e du en deus bet klasket renabliñ ar c'hontadennoù o tont eus an hengoun dre gomz, mestr oberennoù ar prezegerezh. Ha diwar ar renabl-se, dilenn a-douez an holl adstummoù bet dastumet hag anavezet, an hini a dalvezfe da batrom-skouer³, da c'hobari.

2 Briñkañ, lakaat briñkennoù : bevenniñ un hent, bonnañ un dachennad zouar gant merkoù hag a c'hell bez' bizhier, kreskennoù kistin ha kement zo. *Jalonneur* e galleg.

3 *The type of tale, le conte-type*, das Märchen.

A-ziwar neuze e c'hello bez' lakaet war-wel elfennoù pennañ ar marvailh, steuñvenn e zanevell :

An haroz, pe benndudenn ; al loened – hag a c'hell bez' ken skoa-zellus a-wechoù, ha ken madelezus en hor c'henver – ; al lec'hioù – dezho un ardremez anavezet ganeomp, pe anezho hepken e bed ar faltazi – ; an oberoù, en o zouez ar re dic'hortoz – an troioù-kamm koulz hag ar madoberoù – ; ar formulennoù-hud.

Kinniget em eus, da-heul pep marvailh, ur rummata **Aa-Th-Uth** (pe *A-T-U*) hag a denn da labourioù tipologiezh **Antti Aarne**, ar Finlandad (1867-1925), labourioù bet kresket etre div wech gant re **Stith Thompson**⁴, an Amerikan (e 1927 hag e 1961), hag evit echuiñ, e 2004 gant re **Hans-Jörg Uther**⁵, arbennigour alaman war al lennegezh hag ar prezegerezh.

Tostaet em eus ar rummata kentañ-se ouzh an hini a oa bet savet e 2004 gant an etnologourien c'hall **Paul Delarue** (1889-1956), ha **Marie-Louise Thénèze** (1922-2016)⁶. Homañ ziwezhañ o vezañ kaset da benn al labour ramzel boulc'het gant he mestr diaraoger.

Gant bep a zaveenn a dipologiezh e c'hello, evel-se, bez' liammet kement marvailh a zo amañ gant ur patrom-skouer, ha tostaet ouzh adstummoù anavezet e hengoun broioù all.

Kontadennoù ha marvailhoù, gwir hengoun a-gozh e Breizh, a ya d'ober danvez dibar hor prezegerezh. Meurgan nemetañ hor Bro, a-viskoazh o taeañ an amzer o vont hebiou ha red hep distro ar

4 Antti Aarne, Stith Thompson, *The Types of the Folktale : A Classification and Bibliography*, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, 1961, 588 paj.

5 Hans-Jörg Uther, *The Types of International Folktales, A Classification and Bibliography Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, 2004, 3 levrenn.

6 Delarue-Thénèze, *Le Conte Populaire Français : Catalogue raisonné des versions de France et des pays de langue française d'Outre-Mer : Canada, Louisiane, Antilles Françaises...* Maisonneuve et Larose, Paris, 1964, 2002.

c'hantvedoù. Ha ken bev atav ha ken don o garan e eñvor hor pobl. Setu aze ur pennabeg evit ma vefe tennet hor marvailhoù diouzh an deñvalenn, kentoc'h evit laosker anezho da zisplammañ da vat e skeud souchet an ankounac'h.

Startaet e vez ganto trebadelezh ijin hag awen ar Vreizhiz. Ha diogelaat a reont al liamm etre an tremened hag an dazont, a zo anezhañ bleunvidigezh yac'hus ar bremañ, ingal war adnevesaat.

A-barzh skrivañ an disterañ gwerzenn¹

Da vihanañ, ma vije hoc’h eñvorennoù miret ganeoc’h... Met piv a vije e re gantañ ? Da nebeutañ ma vije aze re ar vugeliezh... met evel sebeliet emaint. Marteze e ranker bez’ deuet war an oad a-barzh dont a-benn da dizhout an holl draoù-se. Kavout a ra din e vije mat bezañ kozh... (1952 : 23).

Allas ! Ken dister a dalvoudegezh a vez gant ar gwerzennoù bet skrivet re abred ! Dav e vije gortoz bez’ daspugnet, ur vuhez-pad – hag un hir a vuhez ma vez gellet –, gouiziegezh kement ha kizidigezh ; ha neuze hepken, en diwezh-tre, e c’hellje bez’ skrivet, marteze, un dek linenn hag a vije mat. Rak ar gwerzennoù n’int ket, evel ma kred d’an dud, savet diwar santadoù (eus ar re-se e vez atav trawalc’h, hag abred a-walc’h) ; graet int a-ziwar buhezadoù...

A-barzh skrivañ an disterañ gwerzenn, e ranker bez’ gweladennet

1 RILKE, Rainer Maria : Skrivagner eus Bro-Aostria, bet ganet d’ar 4 a viz Kerzu 1875, e Praha, hag aet da Anaon d’an 30 a viz Kerzu 1926 e Montreux, Bro-Suis.

An destenn-mañ a zo tennet eus e romant : *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*, embannet evit ar wech kentañ e 1910, hag anavezet e galleg dindan an titl : *Les cahiers de Malte Laurids Brigge*. (advoulladur alamaneg ar bloavezh 1952, Wiesbaden : Insel Verlag)

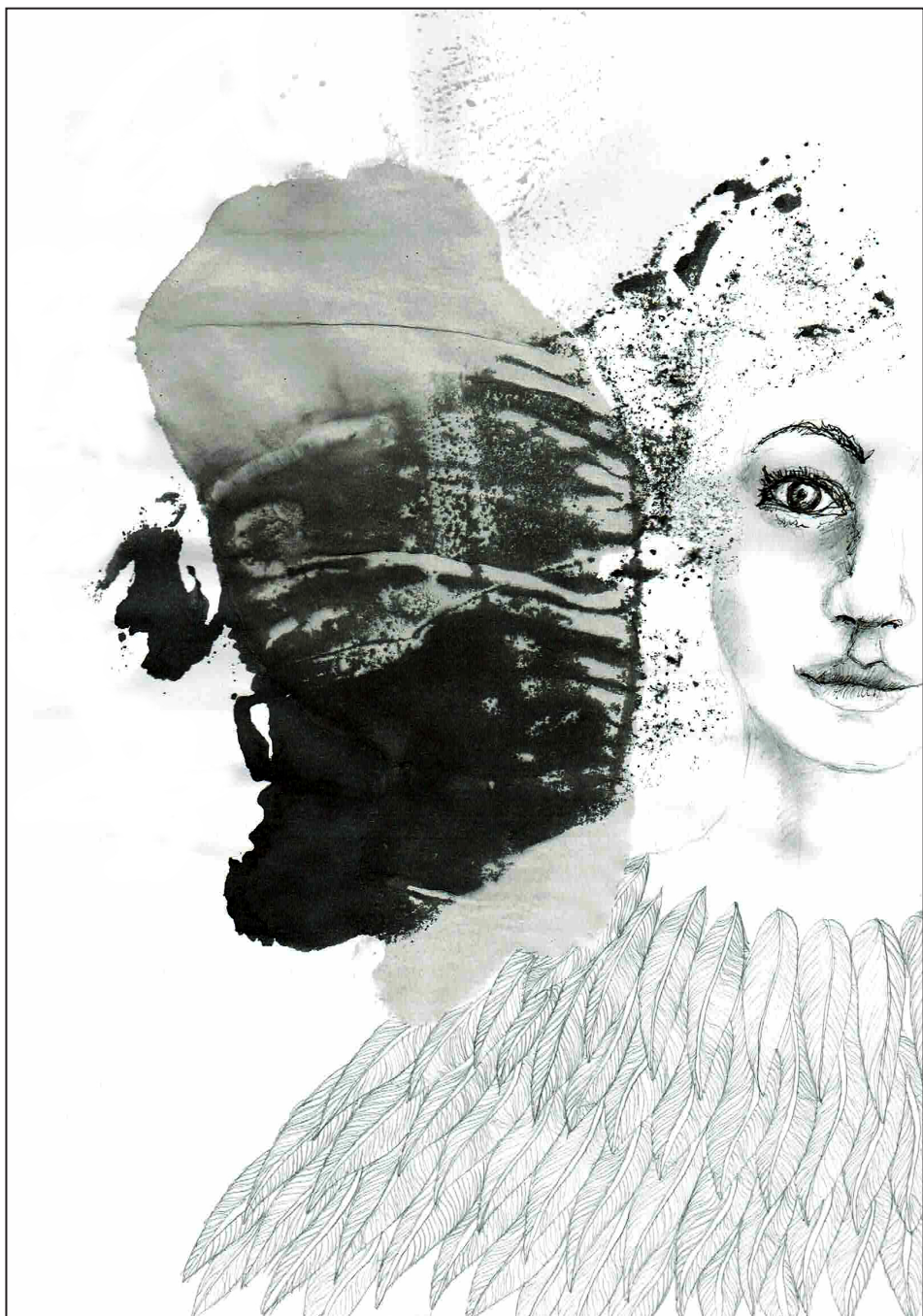
meur a gêr, bez' gwelet tud ha traoù e-leizh. E ranker gouzout doare al loened, e ranker meizañ nij al laboused, ha bez' intentet ar fiñvadenn divall a vez gant ar bokedoù dister pa vezont o tigeriñ, da vintin. E ranker bez' gouest da eñvoriñ hentoù e toleadoù dianavezet, kejadenoù dic'hortoz, ha kimiadoù a weled a-bell o mare o tenesaat ; bez' gouest da gounañ war devezhioù er vugeliezh, manet amsklaer o c'hevrin ; war e dud a ranked feukiñ, hag int o reiñ deoc'h ul levenez ha ne gomprenec'h ket (ul levenez graet evit unan all e oa), war gleñvedoù bugeliezh hag a groge ken iskis all gant kement a emdroadurioù don ha grevus ; ha da adsoñjal e devezhioù tremenet e kambreier peoc'hus ha sioul, e mintinvezhioù war an aod, er mor a-bezh, e morioù zo, peurgetket, e kantreadennoù hed-a-hed an nozvezhioù, ouzh ho sammañ hag ho kas uhel en neñv, ken e plavec'h, steuziet en oabl stergannek.

Ha n'eo ket trawalc'h c'hoazh gouzout soñjal en holl draoù-se. Ret eo kaout eñvorennoù eus ur bern nozvezhioù a garantez, holl disheñvel an eil diouzh eben ; eus kriadennoù gwragez o yudal gant ar boan wilioudiñ, hag eus gwilioudadezed hunet, skañv hag arwenn, o kizañ.

Hag e ranker c'hoazh bez' beilhet tud war o zremenvan, bez' chomet azezet e-tal re varv, er gambr, gant ar prenestr digor, ha gant trouzioù ral o tont davedoc'h a-gaouadoù.

Ha n'eo ket trawalc'h c'hoazh kaout eñvorennoù zoken. Bez' e ranker gellout o ankouaat pa vezont niverus, ha gouzout pasiantiñ ken ac'hann e teujent en-dro. Rak an eñvorennoù o-unan n'eus ket anezho c'hoazh da vat. Dav e vez dezho, da zigentañ, en em doueziañ gant hor gwad, gant hor sell, gant hor fiñvoù, anv ebet dezho ken, betek na c'hellont mui bez' na dispartiet na disheñvelaet diouzhomp.

A-benn neuze, hepken, e c'hello c'hoarvezout, e-doug un eurvezh a vez ral-tre, e tiwanfe hag e tideñvfe a-dre-greiz dezho, kentañ ger ur werzenn gentañ. (1952 : 25-27)

Labous e bleuñvennoù dour

D'ur mare zo bet e veze ur roue o ren e Bro-Gernev. Hag e oa da neuze ar giz etre ar rouizien lezel hêrezh an tron gant ar c'hoshañ eus o mibien.

Ar roue Kado avat, deuet en e gozhni ziwezhañ, o welout e tostae ar mare evitañ da zibab etre e dri mab, en em gavas nec'het gant an diaes ma oa lakaet d'ober e zilenn.

E liorzha ar palez e oa kresket ur wezenn avaloù dibar, hag a roe ingalik bep bloaz un daou-ugent aval, avaloù hollgaer. Ha padal n'en doa morse ar Roue bet an digarez da gaout an tañva deusouto. Laeret e vezent a-barzh ma vefent deuet da azviñ...

Setu ma tisklêrias ar roue d'e vibien :

— An hini a vo harzet al laer gantañ a vo lakaet da roue war ma lerc'h ! Ho tri oc'h karet ganin, kenkoulz ha kement an eil hag egile. Diaes e kavan lakaat an holl-hêrezh etre daouarn ar c'hoshañ. Gwelloc'h e kavfen ma tegouezhfe d'an hini gouestañ, d'an hini barrekañ deusoudoc'h. Gant-se, adalek an abardaez-noz-mañ ho po d'ober ged pep hini diouzh tro, dindan ar wezenn avaloù.

— A-du on, eme an henañ. Me a gemero ma zro en noz-mañ.

— Ha me a-benn arc'hoazh d'abardaez, a lâras ar yaouañ¹.

1 Ar yaouañ pe ar yaouer : bugel bet ganet goude ur breur henañ. An eil henañ a vez lâret ivez. En ur breuriad a dri mab e kaver hervez digresk an oad : an henañ, ar yaouañ, ar yaouankañ.

— D'an eil antronoz e vo din neuze, a glozas ar yaouankañ.

Kerkent ha rous-an-noz e yelas an henañ d'al liorz, un dorzh vara hag ur goulourdrennad sid² gantañ evit e askoan. Degouezhout a reas gantañ un dreuez kozh hag hi da astenn he dorn davetañ :

— An aluzen en anv Doue, mar plij ganeoc'h...

— Ne 'm eus netra da ziouerañ !

— Hervez ma plijo deoc'h, den yaouank...

E-tro an hanternoz, hag eñ prest da vorediñ, setu ur mell safar o tarzhañ a-uc'h d'ar wezenn avaloù. Ken na spontas ar priñs. O sevel hag o parañ e selloù e welas ur pezh mell labous, dezhañ daoulagad ken bras hag al loar-gann hag a steredenne par d'an heol da vare kreisteiz. Stignañ a reas e wareg ha tennañ. Mont a reas ar bir hebiou...

Antronoz vintin e teredas ar roue d'e gavout :

— Paket az peus al laer, ma mab ?

— Ne 'm eus ket ! Amzer e welet ha tennañ warnañ... N'eo ket chomet ganin...

— Ne vo ket an tron evidout neuze !

D'an nozvezh goude, ha deuet e dro, e yelas an eil vab d'al liorz, un dorzh vara hag ur goulourdrennad sid gantañ evit e askoan.

— An aluzen en anv Doue, a aspedas an dreuez kozh.

— Roit peoc'h din ! N'eus ket hanter-re evidon !

— Evel ma plijo deoc'h, den yaouank...

Hag e chomas berr d'e dro, dres e-giz e vreur henañ.

— Hag al laer, harzet eo bet ganeoc'h ? a c'houlennas ar roue digantañ, kerkent ha gouloù-deiz.

— E welet am eus, ha tennet warnañ.

— Hep e dizhout...

— Ya, siwazh...

— Ne vo ket an tron evidout neuze !

2 Sid : sistr. Lâret e vez sid er Vro-Vigouden. [si:d]